

<https://doi.org/10.18485/primling.2021.22.6>  
821.163.41.09-31  
Originalni naučni rad  
Primljen: 15.05.2021.  
Prihvaćen: 11.08.2021.

**Милица П. Стојиљковић**

Универзитет у Нишу  
Филозофски факултет  
Докторске академске студије филологије

## **ЈЕЗИЧКО-СТИЛСКА АНАЛИЗА РОМАНА *КРИЛА* СТАНИСЛАВА КРАКОВА**

**Сажетак:** У раду је извршена језичко-стилска анализа романа *Крила* Станислава Кракова чиме је истакнут идиостил аутора у складу са стилском формацијом којој је припадао. Разматрани су сви аспекти стилистичког приступа анализе књижевног дела, микропланови, којима се потврдила хипотеза на почетку истраживања да је стил Станислава Кракова, заснован на кинематографским и колажним наративима, у узрочно-последичној вези са експресивношћу којој је тежио. Лингвостилистички приступ делу издвојио је стилеме који се огледају у употреби кумулација и редупликација, метонимијских и оноματοпејских израза, обезличених и презентских реченица. Ови обрасци којима се Краков служио створили су конзистентност романескне приче.

**Кључне речи:** стилистика, лингвостилистика, језичко-стилска анализа, авангарда, 20. век, Станислав Краков, *Крила*

### **1. Уводне напомене**

Предмет проучавања овог рада представља авангардни роман Станислава Кракова *Крила* у језичко-стилском контексту. Роман је објављен 1922. и још тада је Краков изазвао интересовање читалачке и критичке публике. Оно што је Кракову обезбедило статус једног од најзначајнијих авангардиста тиче се управо његовог особеног стила којим се користио пишући о Првом светском рату. Авангар-

дистичка стилска формација<sup>1</sup> којој је писац припадао „захтевала” је од аутора нове, експерименталне наративне технике.<sup>2</sup> Авангарда је „кроз оспоравање реалистичких конвенција развила другачије прозне поступке, као што су колаж, монтажа, цитатност, лиризација, контрапункт, и тиме засновала нову романескну традицију” (Петровић 2008: 90). Инсистирање на интертекстуалним везама, хибридности, полифониčnosti и посебно тексту као артефакту савремених теорија у центар интересовања поставља се „однос између фикције и вантекстуалне стварности” (Исто), па се тако ови фактори намећу као круцијални приликом проучавања жанра романа, стила и језикау контексту авангардне поетике<sup>3</sup>. Авангарда је, пропагирајући различитост и „онеобичавање”<sup>4</sup>, допринела томе да аутори имају слободу у свим поступцима обликовања књижевних дела, чиме су стварали сопствена, иманентна поетичка начела, која истичу стил као нешто особено<sup>5</sup>. Роман *Крила*, уколико посматрамо литерарно-лингвистички стилистички аспект, презентује све функционалне (авангардне) могућности језичких средстава у контексту уметничког дела, као и реализације одређених граматичких категорија.

---

1 Флакер авангарду одређује као стилску формацију. О томе в. детаљно у Флакер 2011.

2 Можемо се сложити са Бахтиновим схватањем по којем жанрови нису статични и затворени системи литерарних конвенција и функција, већ да се морају дијакхронијски пратити варијације, нарушавања и смењивања карактеристика које формирају поетичку свест о жанру. Бахтин изводи закључак да живот жанра јесте у „поновном рађању и обнављању у свакој новој етапи развитка литературе и у сваком појединачном делу”. (нав. према Бахтин 1967: 75)

3 „Та жанровска игра, која је у роману кроз историју била позната, добила је радикална обележја управо у авангарди, и то не као једноставно мешање жанрова, него покушај романа да у форми експерименталног кратког романа икорпорира у себе готово све постојеће књижевне и документарне жанрове, лирске, епске, драмске и есејистичке облике и да се тако, преиспитујући свој артифицијелни статус, на нови начин потврди као репрезентативна књижевна и културна форма.” (Петровић 2008: 143) Из тог разлога можемо говорити о индивидуалном ауторском изразу сваког појединца који је стварао у периоду 1910–1930, односно у доба авангарде.

4 Термин „онеобичавање” увели су руски формалисти како би њиме изразили задатак који уметност има – изазивање зачудности у поступцима и стварање посве нових, непоновљивих уметничких дела.

5 Велек–Ворен истичу да је „однос између језика и књижевности дијалектички однос: и књижевност дубоко утиче на развој језика” (Велек–Ворен 2004: 226). Из тог разлога важно је и изазовно приступити и лингвистичким аспектима књижевних дела.

## 2. Методологија рада

Циљ рада јесте анализа романа *Крила* са језичко-стилског аспекта чиме ће се истаћи посебан вид идиостила Станислава Кракова. Биће разматрани сви аспекти стилистичког приступа анализе књижевног дела (графостилистика, фоностилистика, морфостилистика, синтаксостилистика, семантостилистика) из угла лингвистике чиме ће се проверавати хипотеза која је постављена на почетку – авангардне интенције испољавале су се, осим на идеолошком, и на плану онеобичавања стила појединца, у овом случају стила Станислава Кракова. Методологија рада биће заснована на лингвистичком приступу, односно на систематској анализи језичких система (микростилистички планови) овог књижевног дела и посматрању језичког израза „као укупности изражајних средстава, а стила као избора из ових средстава који је детерминиран пишчевим намјерама” (Прањић 1986: 10).

Роман *Крила* „због наглашеног присуства кинематографских елемената у појединим сегментима текста подсећа на књигу снимања, односно филмски сценарио” (Петровић 2008: 201–202), па је из тог разлога уочавање функционисања језичких јединица примамљиво са становишта лингвистичке стилистике у којој се може допрети до сржи ауторових тенденција и особености стила.

## 3. Функција наслова (књижевног дела и поглавља)

Роман *Крила* означен је наизглед једноставном лексемом, која, заправо, носи вишедимензионална значења. У једнотомнику РМС одредница *крила* има чак 16 могућих значења; за наше проучавање значајно је 2. у немаркираном контексту, са једноставним објашњењем значења дела авиона – *крило с. 2. љоснаџа ѿвршина, гео авиона, једрилице и неких друџих леџелица који се ѿружа бочно (лево и десно) од ѿруџа и који ѿомаже одржавању ових леџелица у ваздуху* (РСЈ: 579). Ипак, читајући роман, значење се преноси на раван фугуративности, па долазимо до тог стилематичног израза по којем крила симболички представљају „слободу и неспутаност лета бескрајним и светлим просторима неба и [са друге стране опозиције] шаторска крила на земљи којима су покривена људска тела, жива или

мртва” (Петровић 2008: 216). *Мали речник њтрадиционалних симбола* нуди следеће тумачење – крила су „амбивалентна, јер постоје добра крила божанства, али и крилате моћи зла и крилати ђаволи [...] Симбол су свеприсутности, ваздуха, ветра, лета времена и мисли, хтења, ума, слободе, победе и журбе. Раширена крила су божанска заштита” (МРТС1999: 65). Заједничка именица из наслова романа добија функцију семантостилеме, након ишчитавања, те конотира друга значења у виду симбола слободе, неспутаности – свему ономе о чему је Краков, као непосредни учесник ратних дешавања, непрекидносањао.

Метафоризација наслова омогућава да се семантички слој тумачи на основу полисемантичне структуре лексеме *крила*.

Роман је структуриран на 17 поглавља означених римским цифрама и (најчешће) насловом испод – само 3 поглавља су искључиво нумеричка (IV, VII, XVI). Поглавља су означена предлошко-падежним конструкцијама – у + Nlok („У грању”), пред + Ninstr. („Пред смрћу”), на + Nlok („На јуришу”), само именицама, најчешће рефлексивним („Одлазак”, „Препад”, „Спокојство”, „Растанак”; „Победници”); именичким синтагмама са формом у + DetNlok (нпр. „У лудим шумама”). Оваква организација поглавља и коришћење разноврсних форми за номинализацију иде у прилог мишљењу проучавалаца ове стилске формације о употреби технике филмске монтаже као авангардног наратива. Номенклатура поглавља није стилогена, нити су наслови маркирани, напротив, они се откључавају прецизним морфолошким формулацијама, што је контрастирано у односу на значењски ниво који лексема *крила* из наслова романа нуди читаоцима. Аутор, дакле, комбинује стилогеност речи на нивоу целине и делова, у којем целина (у контексту наслова) нуди полисемантичност, док приликом номинализација делова целине (поглавља) напушта сферу стилематичности.

На почетку романа уметнут је метатекст под насловом „Документ који је коза појела.” (са тачком, прим. аут.) „Текстуална стилистика сматра да су наслови једна од јаких позиција текста, и то сваког текста, без обзира на његову функционално-стилску припадност” (Катнић-Бакаршић 1999: 60), па се може рећи да овакав почетак у којем је уоквирени недовршени текст својеврсни минус-поступак којим Краков успева да оствари сопствени стилски ефекат. Одабиром наслова „продуктор полази од потребе да што сажетичје пружи информацију о садржају тога текста (референцијална функ-

ција наслова), да привуче пажњу рецепијената (конативна функција [...])” (Исто: 98), па овакав метатекстуални предложак, графички издвојен уоквиравањем, одмах рецепијентима нуди „онеобиченост” која ће их заинтересовати да проникну у тајне ауτροвог стила.

#### 4. Функционални стилови

У роману *Крила*, „долази до укрштања наратије и дескрипције. [Уочава се] одсуство каузалне и телеолошке везе међу догађајима и њихово груписање на асиндетском и принципу паралелизма” (Милосављевић-Милић 2016: 244), што се осликава и на плану употребе функционалних стилова. Дијалогске секвенце које су веома честе у роману и прекидају наративни континуитет представљају поступак пререгистрације<sup>6</sup>. Пререгистрација у роману огледа се у коришћењу разговорног стила унутар књижевноуметничког чиме се „потпомаже изражавање емоционалних, субјективних нијанси говора” (Катнић-Бакаршић 1999: 35).

пр. Када је дубоко ноћ пала, престала је и топовска ватра. Уморни војници утонули су у сан. Само су руке грчевито стискале оружје уз себе.

Над мрачном шумом је поноћ наишла, када одједном ову успалу тишину растрже нељудски крик:

– На оружје... Бугари...

И у густој сенци поспалих храстова дуга сенка замлатара очајно рукама.

Цела падина оживе, пробуди се. Зазвеча оружје. Уздрхтале сенке питале су:

– Шта је? Шта је?

Полурасклопљене очи тражиле су туђинце у тами.

– Бугари, убише... – муцао је већ слабије мајор, чије очи још беху склопљене. Одједном сеужаснуте раширише.

---

6 О пререгистрацији говори Марина Катнић Бакаршчић доводећи овај појам у везу са англосаксонском новом стилистиком и истиче да се „под пререгистрацијом подразумева могућност преузимања било које регистре, при чему књижевни текст, као селф-суфицијент (самодовољан) може генерирати значења и ситуације, заправо виртуални свијет, путем језика. С једне стране, такав поступак ствара додатни ниво значења књижевноумјетничког текста, док са друге стране преузети елементи у новом окружењу попримају нове карактеристике, односно нови семантички и стилистички потенцијал”. (Катнић-Бакаршић 1999: 37)

Официри су му притрчавали и питали:  
– Шта је? Шта се догодило? (52)<sup>7</sup>

Посматрајући овакву организацију синтаксостилистичког плана романа долази се до закључка да се динамичним смењивањем стилова остварује експресивна функција и изражавају сложена стања актера дијалога.

## 5. Графостилематски аспект романа *Крила*

Један од поступака онеобичавања Краковљевог стила уочава се на плану графостилематике. Роман *Крила* карактерише раздвајање дискурса испрекиданим линијама (-----) или (ређе) звездицама (\*). Оваква графичка организација није случајна, већ се издваја као стилистички инструмент. „У *Крилама* се појединачне сцене, засноване на монтажи кадрова и симултаном приказивању догађаја укључују у секвенце” (Петровић 2008: 214) којима се радња „пребацује са једног хронотопа на други и тако остварује фрагментарности карактеристичне за ову филмску пројекцију романа (Исто: 215).

пр. ... На челу се разлегли опет звуци музике. Но они нису били више весели ни победнички, већ се уморно вукли уским улицама као облаци запарне прашине.

– Четири драхме, господине официру – цвилио је мало Гк, и вукао босе ноге кроз прашину покрај уморних војничких редова. А по улици се још ваљале коре, крпе и стаклад разбијених боца.

-----  
Са ратних бродова су сијале сјајне очи рефлектора ко чаробни светлопади. Широке, сјајне бразде шетале су по небу које је било пространо и мирно. Млазеви се скретали и укрштали.  
(15)

пр. ... Све је то било досадно и глупо.

\*

Опет. Још једна.

---

<sup>7</sup> Сви примери у раду дати су према издању: КРАКОВ, Станислав. *Крила*. Београд: Филип Вишњић, 1991.

Земља их засу. Грање више њих је било покидано, а комађе гвожђа је тупо кишило по подераним цаковима. Телефон је сав разбијен и бачен у страну... (73)

Употребом графостилематичних елемената Краков је имао за циљ да представи ту инвентивност кинематографијских сфера инкорпорирањем у књижевно дело.

Особеност графичког аспекта огледа се у честој употреби интерпункцијских знакова – три тачке, знак узвика. Доминантност ових знакова постаје стилем у функцији интензификатора експресије, то јест узбуђења ликова, напетост догађаја, стања панике и хаоса. Низање незавршених реченица уочавају се у дијалошким сентенцама и разговорној функцији језика. Реченице су најчешће ономатопејског карактера при чему се низање звукова заснива на трима речима, јављају се понављања именица у вокативу са доследном употребом запете, а у том случају је примењена двострука итерација. Краковљев поступак на плану графостилистике утиче на појачање изражајности реченице, па су неретко графостилеми конзистентни са синтаксостилемима.

Као један од стилема који се читава на плану графостилематике уочава се у употреби запете, некада и приликом набрајања, испред везника *и*. На овај начин појачава се стилогеност израза који је издвојен, односно графички маркиран.

пр. Бора се сећао жутога платана под којим је умирало мршаво претучено маче, и невидљивих лептира које су само самртници могли да виде. (102) Ту је било увек страних дописника, виших официра, и понека проститутка. (122)

## 6. Фоностилистичке особине романа

На фонетском плану у роману *Крила* уочљиво је присуство фигура паралелизама и то посебно асонанце и алитерације. Фоностилими, као микростилистички сегменти имају улогу интензификовања, па у том контексту Краков усмерава дискурс романа. Са једне стране наилазимо на понављање вокала, али, са друге стране сугласници су такође нагомилани у, најчешће, ономатопејским конструкцијама за које важи поступак итерације.

пр. Сад, сад... (13) То је скандал, скандал... (14) Господине официру, господине официру... (15) А-ха! А-ха! (16)Аероплани, аероплани... (20) Ф... ф... ф... (20) Грам, грам, грам (20) Пст, пст... (23) Спира, Спира... (27)Ау, ау... (30)Паф, паф, паф... (32) Ура, ура... (39) Глу-глу... (44) Фић-фић... пак-пак, пак-пак... (47) Хм! Хм! Хм! (68)Грам-грам, грам-грам... (74) Збор, збор... (82) О... о... (85).

У појединим сегментима јављају се усложњени облици итеративности у виду понављања синтагми или реченица, у ситуацијама када је радња на врхунцу, у својој кулминативној тачки (нпр. битка). Такви примери нису фреквентни, али се могу издвојити као једна од стилогених особина романа.

пр. Повећај одстојање, повећај одстојање... (48) Шта је то тамо? Шта је то тамо? (49) Није могуће, није могуће... (49) Побили су нас, побили су нас... (51) Шта је? Шта је? (52) Предавајте се, предавајте се...<sup>8</sup> (56).

За овакве синтаксичке конструкције не постоји образац, али се уочава употреба императива као средства стилогености.

## 7. Морфостилистичке особине романа

Преплитање граматичког и стилистичког плана може се уочити на свим нивоима језичко-стилске анализе, а када је реч о морфостилистици романа *Крила* као доминантни примери уочени су следећи:

- употреба деоног генитива –

пр. Хтео је покрета... Зажелео је опојности... (118) Пошаљите јој цвећа. (119),

---

<sup>8</sup> О еналоги глагола, то јест „замјени стандарднојезичког нестандарднојезичким или мање уобичајеним обликом глагола” говори М. Ковачевић (2005а: 272), истичући да „општејезички и функционалностилски синоними припадају стандардном језику (улазе у стандарднојезички допуштене нормe), а дотле чисто стилистички по правилу долазе из нестандардних идиома (дијалеката, мјесних говора и сл.) (Исто: 271) и да осврт на ове морфостилистичке особине и те како треба бити предмет изучавања стилистике.

- везници у иницијалним позицијама реченица –

пр. А сада су војници били грозно жедни, јер су гранате одједном полуделе, побиле целу комору са баквицама. (69) А већ од јутра тако грми. (79) А сунце је ипак, иако хладно, септембарско и скривано маглом, оживело сва ова прљава и црна лица, која обрасла дугом, необријаном брадом провириваху под излубљеном сенком шлема. И да ли то сунце створи ову чудну, погребну веселост у њима? (79) А он је тешко вукао рањену ногу, лупао окованим штапом, и смешио се задовољно. (114) И около су играли логори и ваљала се ситна прашина по путу. (117)

- у роману наилазимо на недоследну употребу присвојне заменице за 3. л. мн. њихов/-а/-о и супституцију некњижевним облицима њино/њина/њине.

пр. А на челу њине колоне неки виши, крупни командант говори чичици мајору. (85) Први наслућени комад њине земље. (87) То им је било највеће дело њино... (98) Дан је био њин. (116) По поду је била испљускана вода, а по столицама њино бачено одело. (121).

## 8. Синтаксостилистички аспект романа

На синтаксостилистичком плану уочавају се посве интересантни обрасци којима Краков остварује сопствену стилогеност и тиме ствара необичан наративни дискурс. Стилистички инструменти који се сматрају експресивном синтаксом, а уочавају се у књижевном тексту тичу се употребе елиптичних реченица, обезличених реченица, реторичких питања, кумулације.

пр. Плаве књегиње. (27) Као гренадири. (17) Много генерала. (40) Бранко, чутурицу! (44) За покој наших душа. (44) Много тајни. Јауци кратки, уплашени, очајни, дивљи. (46) На смрт. (109)

Иако је употреба елиптичних реченица једна од карактеристика дијалошких секвенци где је „најчешћа функција елипсе приказивање

спонтаног, емотивног, неприпремљеног говора, повремено и стварање патоса, а истовремено, она често стилизира разговорни стил и његову тежњу ка максималном укидању редуванце” (Катнић-Бакаршић1999:94), у Краковљевом случају оваква врста јавља се и у наративи, што се може сматрати онеобичавањем стила. На тај начин дочарава атмосферу и придодаје афективност поруци.

Реторичка питања нису фреквентна стилистичка компонента, али се јављају као тип солилоквија<sup>9</sup>.

пр. Ко би још сазнао истину у рату? (31) И да ли то сунце ствара ову чудну, погребну веселост у њима? (79)

У Краковљевом роману уочава се спорадично јављање инверзивних исказа, али се не могу издвојити као стилогени поступак.

пр. Конопчићи од шатора затресали се. (19) Нове чупаве главе помањале се. (20) Хладно је од њих.<sup>10</sup> (27)

У двама случајевима долази до инверзивности крњег перфекта, а у трећем измештањем именског предиката у иницијалну позицију. Пермутацијом нормалног, устаљеног реда речи постиже се ефекат интензификовања ситуација или осећања, што је, опет, у складу са обележјима експресивне синтаксе, „па може фигурирати као стилистички конектор, као показатељ одступања од норме” (Катнић-Бакаршић1999: 103).

Краковљев манир, који можемо издвојити и као идиостилем, а тиче се синтаксостилистичког нивоа, јесте употреба обезличених конструкција, кратких презентских реченица, реченица са крњим перфектом, кумулације, па таква синтакса „функционише као један филмски кадар [...] [у којем] уместо претапања, односно постепеног праћења једног везаног кадра у други и континуираног, праволинијског тока радње, брзим и кратким резovima самостални кадрови се брзо смењују, приказана дешавања делују растрзано, што дочарава стање панике, хаоса, беспомоћности пред наиласком опасности” (Петровић 2008: 210).

<sup>9</sup> Марина Катнић Бакаршић говори о типовима реторичких питања. О томе детаљније у Катнић-Бакаршић1999: 46.

<sup>10</sup> Именски предикат није фреквентни стилем Станислава Кракова.

пр. Јаукне се. Руши се. Крвава се тајна врши. Убија се. Пуца се. (46) Посрће се. (50) Усталасало се. (82) Журно се радило. (88) Кренуло се у ноћ. (88) Гласало се. (109)

Код обезличених реченица „стилистичке функције обезличења могу бити различите, а најчешће служе да ‘емоционализирају наративне дијелове’” (Шолц 1973, према Катнић-Бакаршић1999: 92).

Интересантна појава која није честа у роману, али доприноси ефекту филмске монтаже односи се на употребу перфективних и имперфективних глагола у комбинацији са обезличеним реченицама. Наративни поступак остварен је брзим смењивањем реченица са аористом и имперфектом чиме се њихов статус мења у синтаксостилеме.

пр. Око белих шатора на слабој светлости журно се радило, јечало и издисало, а нови рањеници непрестано пристизаху и сви они причаху о клању и јуришима. [...] И потпоручника Душка метнуше на једну. С друге стране мазге уз страшно јаукање наместише неког брадатог војника коме оба кука беху прострелена. Мазга је немирна, отима се, бије ногом. А ране жигају и зато се јечи. Као читав товар гвожђа висила је рањена нога под корпом на мазги. Кренуло се у ноћ. Дрхти се од зиме и бола.(88)

Синтаксостилистички аспект романа обухвата и фреквентне примере презентских реченица:

пр. Вода скаче несметано преко стена. [...] (27) Около грми, прашти, звижди. (37),

као и реченица са крњим перфектом:

пр. Врхови планина се руменили, а небо раскривало. (19) Тога се дана догађале необичне ствари. Људи се топили и нестајали. (70) Прескакали се ровови. (87) Очи се Душанове рашириле. (97) Дуги прашњави ангари и мале колибе будиле се. (101) Видели се ситни људи како беже. (103) Пењали се. (117)

## 9. Семантостилистичке појаве у роману Крила

Синтаксостилистика се у највећој мери прожима са семантичким нивоом проучавања књижевног текста јер се „инваријантни део текста тиче његове фиксираности, тачније синтаксе, док варијабилни обухвата семантичку и прагматичку страну, те подразумева различите интерпретације синтаксичких односа, било на унутрашњем плану међусобне повезаности синтаксичких елемената, било у смислу психолошко-идеолошких (спољашњих) концепата у чијим оквирима се ситуира” (Милутиновић 2009: 24). При томе, семантика текста подразумева „функције, односе синтаксичких елемената” (Исто), а „пошто је текст дијалектички организована целина, структуру његовог смисла треба тражити у унутрашњем функционисању” (Исто: 22).

Доминантни стилски елементи којима се Краков користи како би конструисао наративни дискурс романа обухвата разне типове стилских изражајних средстава. Маркираност појединих семантостилема уочена је као фреквентна појава приликом ексцерпције грађе, те су оне узете као репрезентативни примери синтаксичких фигура<sup>11</sup>:

- фигуре итеративног додавања, базиране на понављању лексичких елемената (б):редупликација –

пр. Бугари, Бугари... (31) Брже, брже... (39) Мајчице божја, мајчице божја... (73);

- фигуре одузимања, у којима се израз редуцира (ц): асиндет –

пр. Јауци кратки, уплашени, очајни, дивљи. (46) Провлачили се кроз ниска вратанца, вукли се дуж прљавих зидина, читали натписе над сводовима и застајали под колонама зелених и белих мермерних стубова. (114);

ретиценција –

пр. Ивона, Ивета... Душко се смешкао... све је то било исто... био је задовољан... све су жене зналачке у љубави. (122);

- фигуре пермутације, код којих се фигуративност базира на позиционим промјенама (е): исоколон или паралелизам –

<sup>11</sup> Анализа корпуса заснована је на поделама које нуде Марина Катњић Бакаршић и Милош Ковачевић.

пр. Напред, напред...

Сад се тек сећа оружја у руци. Натичу се ножеви. Жеља за убијањем полако улази у људе. А њих неко води.

Напред, напред... (46)

У роману *Крила* семантостилеми су уочени и на плану персонификације, метонимије, парадокса, ономатопеје.

Персонификација је, према мишљењу Милоша Ковачевића, у вези са метафором (метонимијом и синегодохом), „али она подразумева само један семантички подтип метафоре” јер „метафоричка ријеч у персонификацији нужно ступа у синтаксичку везу само са супстантивном ријечју (и то само оном из скупине „неживог”) (Ковачевић 2015а: 27).

пр. Вукли су и сву топлоту јулског дана. (9) Те су вести биле црвене, рањаве. (9) Певали плехани лончићи са чајем. (20)

Персонификације у роману су често засноване на поредбеној основи посредством речце *као*.

пр. Музика их је опијала *као* обнажене груди жена (10) По улицама су цветала женска тела замагљена *као* чаше у баровима. (10) Град је растао *као* из бајке. (12)

Уочен је пример парадоксалне персонификације – пр. Вода је весело носила голо мршаво тело. (27), али и персонификоване кумулације остварене посредством репризних конектора<sup>12</sup> – пр. Беле бразде се множиле, дужиле, укрштале. (103)

Прегнација<sup>13</sup> није фреквентна, али се јавља у неколико примера:

пр. Одједном као да куршум прозвижда. (14) Грлати моторигроктали су све јаче. (20) На небу су злокобно певала два аероплана. (72)

У двама примерима стилематичност се остварује ономатопејски денотираним глаголима (*прозвижда*, *прокћали*).

<sup>12</sup> О конекторима детаљније у Ковачевић 2015а: 126, 313.

<sup>13</sup> „Прегнацију као подврсту метафоре карактерише везност само за глаголску категорију ријечи.” (Ковачевић 2015а: 27)

Метонимија је изузетно маркирана и представља значајан стилистички инструмент. Појављује се као:

- просторна метонимија:

(1) „назив насељеног мјеста/краја – житељи тог мјеста/краја” – пр. Солун је спавао у мраку. (17) Цела падина оживе, пробуди се. (52) Битољ је пао. (122)

(5) „назив радње – мјесто радње” – пр. На улазу се појавила чупава глава.

- каузална (узрочно-последична) метонимија:

(1) „назив узрока (назив изазивача) – последица” – пр. Земља се исплазила црним језицима. (74) Зрна су певала парајући хладан ваздух. (131)

(1) „назив последице – узрок” –

пр. Кроз дрвеће на падинама бежале су очајне сенке. (57)

(2) „назив дијела тијела – особина с њим повезана” – пр. Мршава тела плакала су од врућине.<sup>14</sup>

Иако је парадокс „ријеч уобичајена у свакодневном језику са значењем изненадност, неочекиваност, необичност, бесмисленост” (Ковачевић 2015а: 86), ипак, „реторика је и парадокс сврстала у фигуру, фигуре мисли, одређујући га и као ‘неочекивани обрт, привидно противуречје, проширење појма додавањем другог њему супротног појма. [Он је] изјава невјеројатна, супротна опћем мишљењу” (Исто). У роману *Крила* осим на синтакостилистичком плану, парадокс се налази и у појединим дискурсима (нпр. сексуални чиновници унутар болничких просторија) –

пр. На пољу је била најлепша ноћ рата. (25) Сва гробља била су те ноћи тиха и мирна... (96) Мртвац је могао да слуша песму металних опруга. (99)

Употреба оноματοпеје је један од најфреквентнијих стилематичних Краковљевих поступака којима постиже ефекат емоционалности у роману, посебно у првом делу када приказује непосредну

---

<sup>14</sup> Разврставање метонимије извршено је на основу поделе на типове и подтипове коју даје Милош Ковачевић (деталније о томе у Ковачевић 2015а: 38–47).

слику ратних дешавања. На тај начинаутор успева да рецепијентима интензивира доживљај и омогући рашчитавање.

Тврдња коју износи Радоје Симић да се „ономатопеја ретко остварује у свом правом виду, а чешће су њене даље језичке прераде у облику изведеница и других лексичких креација” (Симић–Јовановић–Симић 2015: 240) посебно је примењива на све изразе подражавања које чине корпус романа *Крила*, те наилазимо на праве ономатопеје, али и њене преобликоване варијанте које су, најчешће, у глаголској форми.

пр. Војници су цикали и пљускали се хладном водом. (19) Пст, пст... (23) Вода скаче несметано преко стена, хучи, пенуша се. (27) Тужно блече овце по баштијама. (30) Фић-фић... пак-пак, пак-пак... (47) Пуцњава ослаби, па лагано умуче. (53) Пишти, лупа, јечи. (67) Чуло се како горе у ноћи клокћу митраљеци. (86) И увек је чуо јаук у ноћи. (97)– Крц, крц... – то је било тихо наговештење, скоро претња. (103)

## 10. Закључна разматрања

У раду су издвојени најкарактеристичнији примери који би могли послужити као материјал за интерпретацију језичко-стилског поступка Станислава Кракова у његовом роману *Крила*. Рашчлањавањем анализе са макростилистичког плана на микропланове допринела је темељном приступу свих аспеката стилистике, са освртом на језичке компоненте. На овај начин издвојени су стилеми који су обележја Краковљевог стила (на примеру конкретног књижевног дела) – графостилематика је посебно изражена, маркирана особина којом аутор остварује авангардне тенденције, синтаксостилистички и семантостилистички аспект анализе издвојили су метонимију, инверзију, ономатопеју, персонификацију, различите врсте стилских понављања; елиптичне и обезличене реченице, реченице са крњим перфектом као стилогене поступке којима се аутор користио да би, у складу са књижевноисторијским тенденцијама у којима је стварао, изнео сопствени израз.<sup>15</sup> Као један од инструмената Станислава Кра-

<sup>15</sup> Бахтин говори о овоме наводећи да се „језик и стил романсијера не третирају као језик и стил романа, него као израз одређене уметничке индивидуалности или као стил одређеног правца” (Бахтин 1989: 343)

ковауочен је поступак придруживања стилема, који се, потом, могу проучавати на неколико нивоа – на пример персонификовани изрази засновани на поређењу или пародоксу, понављања у виду кумулација или редупликација у себи неретко имају оноματοпејске стилеме и слично. Можемо се сложити са Лотмановим ставом да „несумњиво повећање понављања условљава повећање семантичке разноликости, а не једноликости текста. Уколико је већа сличност, утолико је већа и разлика. Понављање једнаких делова разоткрива структуру” (Лотман 1976: 186).

Експресивност синтаксичког сегмента проучавања стоји у узрочно-последичној вези са семантостилематиком и графичким решењима аутора да би се приказао егзистенцијални немир који доносе ратна збивања, посебно, да би се онеобичило све оно што је важило за књижевнојезичке норме пре авангарде. Плуралитет образаца који је развијен на темељима кинематографског приповедања Кракову је омогућио да се истакне као јединствен авангардиста и понуди разноврсне могућности за ишчитавање књижевног дела. Сlike рата свode се на визуализацију чиме се остварују сугестивне уметничке перцепције и чине да граница између фикционалног и документарног, књижевности и живота, гледања и читања постане инвентивни ентитет.

Апсолутно је могуће овај сегмент лингвистике, који обухвата језичко-стилску интерпретацију књижевног текста, применити на било које књижевно дело „пошто је језик знаковни систем од кога се твори књижевноуметничко дело [па би тада] свако проучавање уметничке вредности књижевне творевине морало да обухвати ствараоачеве језичкостилске поступке у обликовању дате уметничке предметности” (Андрић 1988: 488). На тај начин допринело би се уочавању функционисања језичких јединица на свим нивоима, експресивних и естетских компоненти, као и конзистентности стилогених елемената одређеног аутора (конкретног дела или опуса).

## Литература

- Краков, С.(1991). *Крила*. Београд: Филип Вишњић.
- Андрић, М. (1988). „Наставно проучавање народне лирске песме анализом језичко-стилских поступака”. У: *Језик и култура јовора у образовању*. Београд: Институт за педагошка истраживања – Завод за уџбенике, 487–496.
- Бахтин, М.(1967). *Проблеми њоеџике Досџојевској*. Београд: Нолит.
- Бахтин, М.(1989). *О роману*.Прев. Александар Бадњаревић. Београд: Нолит.
- Велек–Ворен(2004).*Теорија књижевности*. Прев. Александар Спасић и Слободан Ђорђевић. – 1. изд. Београд: Утопија.
- Катнић–Бакаршић, М.(1999).*Лингвистичка стилистика*. Будимпешта: Open Society Institute, Center for Publishing Development.
- Ковачевић, М. (2015а).*Стилистика и грамафика стилских фигура*. IV битно допуњено издање. Ур. Михаило Шћепановић. Београд: Јасен.
- Ковачевић, М. (2015б).*Стил и језик српских писаца*. Београд: Завод за уџбенике.
- Лотман, Ј.(1976).*Стируктура уметничкој текста*. Прев. Новица Петковић. Београд: Нолит.
- Маринковић–Николић(2003).*Облици изражавања и стилистика* – Приручник за студенте учитељског факултета. 2. поправљено издање. Врање: Учитељски факултет.
- Милић–Милосављевић, С. (2016).„Описна нарација и њени трансмедиајални аспекти у роману *Крила* Станислава Кракова”. У: *Филолој*, бр. 13, 239–254.
- Милутиновић, Д.(2009). „Жанр – појам, историја, теорија”. У: *Philologia Mediana*, год. 1, 11– 39.
- МРТС (1999). *Мали речник традиционалних симбола*. Прир. Марио Лампић. Београд: Либрето.
- Петровачки–Штасни(2010).*Методички системи у настави српској језика и књижевности*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Петровић(2008).*Авангардни роман без романа. (Поеџика крајкој романа српске авангарде)*. – 1. изд. Ур. Новица Петковић. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Пипери др. (2005). *Синтакса савременој српској језика : џроста реченица*. Редакција: Милка Ивић. Нови Сад – Београд: Матица српска – Београдска књига, Институт за српски језик.

Прањић (1986). *Језиком и стиллом кроз књижевности*. Загреб: Школска књига.

РСЈ: *Речник српскога језика*. Измењено и поправљено издање. Нови Сад: Матица српска, 2011.

Симић – Симић-Јовановић (2015). *Општа стиллистика*. – III (исправљено и допуњено издање). Београд: НДСЈ.

Тешић (1997). *Авангарда. Теорија и историја појма*. Београд: Народна књига.

Флакер (2011). *Период, стил, жанр*. – 1. изд. Београд: Службени гласник.

Фрагнеш (1959). *Стилистичке студије*. Загреб: Напријед.

**Milica P. Stojiljković**

#### **LINGUISTIC-STYLISTIC ANALYSIS OF THE NOVEL BY STANISLAV KRAKOV *WINGS***

**Summary:** The paper performs a linguistic-stylistic analysis of Stanislav Krakov's novel *Wings*, which posted the author's idiostyle in accordance with the stylistic formation to which he belonged. All aspects of the stylistic approach to the analysis of the literary work, microplans, were considered, which confirmed the hypothesis at the beginig of the research that Stanislav Krakov's style, based on cinematographic and collage narratives, was causally related to the expressiveness he aspired to. The linguistic-stylistic approach to the work singled out styles that are reflected in the use of cumulations and reduplications, metonymic and onomatopoeic expressions, impersonal and present sentences. These patterns that Krakov used created the consistency of a novelistic story.

**Key words:** stylistics, linguistic stylistics, linguistic-stylistic analysis, avant-garde, 20th century, Stanislav Krakov, *Wings*